

JASENKO SELIMOVIC:

Det öppna samhället och dess fiender

– om nationalism och nationalitet

BERTIL OHLININSTITUTET är en liberal tankesmedja grundad 1993.
Institutets uppgift är att genom forskning och kvalificerad debatt i
svensk liberal tradition bana väg för nya tankar och nya frågor.

JASENKO SELIMOVIĆ

Det öppna samhället och dess fiender
– om nationalism och nationalitet

Ohlinföreläsning den 24 januari 2011

ISBN 978-91-979041-3-1

Mina damer och herrar, vänner, kolleger, lyssnare...

Jag ska först tacka för att jag fick tillfälle att säga några ord ikväll, på detta institut. Bertil Ohlins minne och gärning förpliktigar mer än vad jag någonsin kommer att kunna svara upp till och den långa raden av talare som har hållit denna föreläsning gör inte saken enklare. Till råga på allt måste jag innan jag börjar be er om förlåtelse för eventuell bias i mitt tänkande. Jag har nämligen levt under fem olika nationella flaggor hittills. Fyra gånger har landet flyttat på sig, en gång jag själv. Varje gång det hände var nationalismens högljudda grannar den avgörande orsaken till flytten. Så även om jag anstränger mig att också beakta nationalismens goda sidor ber jag er att förlåta mig en viss dos av missstro. Det blev helt enkelt för många flaggor, för många identiteter, och för många nationer jag älskat, hatat och tillhört. Om man kan bli glad för någonting i detta så är det hoppet att livet under dessa olika flaggor har belönat mig med en distans och med en möjlighet att kvalificera mig för kvällens föreläsning.

Jag kommer i kväll att börja med en jämförelse mellan nationalismens uppkomst i forna Jugoslavien och den i Sverige, för att sedan hävda att extrema nationalister, islamister, och andra extrema rörelser har väldigt mycket gemensamt. Om jag lyckas övertyga er om detta kommer jag därefter att diskutera de lämpliga sätten att förebygga dessa rörelsers spridning och det mest lämpliga liberala svaret på den utmaningen.

Mitt hår reste sig för första gången i mitt liv på kvällen den 24 april 1987. Slobodan Milosević var skickad till Kosovo för att medla i

en lokal konflikt mellan serber och kosovoalbaner. Serberna i Kosovo var några av de första att omfamna den (även i Sverige nu för tiden) välkända offerdiskursen. Offerrollen yttrade sig ofta i klagande över albanernas »massinvandring«, och »drastiskt höga barnafödande« vilket i sin tur hotade att »islamisera« provinsen. Dessa historier parades ibland med »statistik« som hävdade att kosovoalbanerna stod för »majoriteten av våldträcker«, majoriteten av stölder, och allmänna berättelser om omöjlighet att integrera den kosovoalbanska befolkningen i den jugoslaviska kulturen.

Lokala konflikter kunde blossa upp efter någon incident och till en sådan skickades Milosević som kommunistpartiets representant för att medla. På väg in i salen där diskussionerna skulle hållas blev han stoppad av en upprörd massa av kosovoserber som blockerade entrén och krävde hans hjälp. Milosević förblev tyst och fortsatte tränga sig in i rummet. Polisen försökte flytta på massan men misslyckades. När situationen blev för hotfull började poliserna dra fram batonger och slå på dem som stod närmast entrén i ett försök att skingra dem. Men massan tog tonen på en gång och började ropa: »De slår oss! Ser du, de slår oss här!« Ropen syftade naturligtvis på det polisen höll på att göra i just den stunden men alla inklusive Milosević uppfattade att ropen också handlade om serbernas situation i Kosovo överhuvudtaget. I sina egna ögon var dessa kosovoserber så pass hotade i Kosovo att de behövde skydd som polisen inte ville erbjuda. Med en osviklig känsla för symbolik klättrade Milosević upp på en låda och började sitt livs mest kända tal med orden: »Ingen får slå er!« (Niko ne sme da vas bije!) För första gången i mitt liv kände jag gåshuden i nacken och känslan visade sig tyvärr vara sann. Få andra tal i Jugoslaviens historia har fått samma effekt som detta. Milosević blev ögonblickligen »den store serbiske ledaren« vars symboliska mening upprepades 37 (!) gånger på serbisk TV samma kväll. Han lyckades mobilisera serbiska känslor på ett sätt som det kommunistiska partiet inte längre förmådde och uttryckte det som få vågade. I den stunden föddes en ledare.

Omvärlden tolkade dessa 1980-tals händelser i forna Jugoslavien i termer av »nationalistisk brand«, orsakade av pyromanen Milosević. Jugoslavien var för långt borta, och jugoslaver för mycket barbarer för att man skulle bry sig om att ta reda på vad som egentligen hade hänt. Genom att demonisera Milosevićs person och personifiera den förda serbiska politiken förvandlades den serbiska nationalismen till en enskild människas verk och serberna till en lätt hypnotiserad massa. Sanningen var mer komplicerad än så, vilket vi börjar inse nu när liknande saker börjar hända i våra länder.

Missförstå mig inte. Poängen med berättelsen är inte att påstå att Sverige och ett antal västeuropeiska länder befinner sig i exakt samma situation och går samma väg som det forna Jugoslavien, trots vissa uppenbara likheter. Vad jag försöker säga är att vi borde ha ansträngt oss mer för att förstå det som hände i forna Jugoslavien. Då skulle vi vara mer förberedda att handskas med företeelserna nu, när de dyker upp hos oss. Istället för att betrakta Milosević som den sista av de gamla kommunistiska diktatorerna borde vi ha insett att han var den första av de nya. För Milosević var inte en orsak till den nationalistiska sjukdomen – han var tvärtom dess symptom. På samma sätt som de 5,7 procent människor som röstade på SD i senaste valet inte är en hypnotiserad och rasistisk massa – utan en konsekvens av vissa samhällsförändringar som jag tänker diskutera ikväll.

[... FÖRKORTAD DEL]

Ställda inför faktum att dessa nationalistiska partier nu för tiden dyker upp nästan överallt i Europa måste vi fråga oss hur man bäst kan förebygga dem och deras spridning? För att svara på det måste vi först definiera och förklara anledningen till att de uppstår. Vad driver fram dessa nationalistiker?

Forskare som har tittat på detta har kommit med huvudsakligen fem förklaringsmodeller som ofta följer sin disciplins doktrin och ideologiska klangbotten. Men innan jag nämner dessa ska jag påpeka att

min snabba överblick här inte har minsta ambition att vara allomfattande. Summeringen är ändå viktig att göra.

Sociologer – som brukar intressera sig för identiteter, klasser och stratifikationer – brukar påpeka att globaliseringen raserade vissa institutioner som garanterade och erbjöd legitimerande identiteter till medborgarna. Den identitetsförvirring som detta skapade framkallade i sin tur grupper som i identitetens traditionella skyttegravar hittade ett skydd från globaliseringens stormar. Dessa identiteter är därför ofta »motståndsidentiteter« som blickar tillbaka på en värld som flytt och odlar en traditionskult. Hos många av dessa grupper och människor finns en idé om att landet, religionen, världen eller naturen en gång i tiden hade varit något annat, något renare, något sannare, som det inte längre är. Därför handlar »kampen« om att komma tillbaka till det ursprungliga, sanna »paradiset före syndafallet« och på så sätt återerövra »sanningen«, legitimiteten och autenticiteten.

Nationalekonomer brukar tolka människan genom prisma av individens ekonomiska incitament för handlande och hävdar därför att nationalisterna agerar i enlighet med den så kallade »klienttesen«. Tesen går (förenklat) ut på att en ovilja att öka statliga transfereringar eller dela de privilegier som dessa ger med fattiga flyktingar, resulterar i populistiskt motstånd som ökar stödet för nationalistiska partier och rörelser. Den förklaringen brukar ibland kompletteras med den så kallade »rivalitetstesens« som säger att oviljan att konkurrera med flyktingar om jobb och välfärdstatens privilegier driver fram en populistisk nationalism som i så fall dyker upp hos just de klasser och grupper som i verkligheten konkurrerar på arbetsmarknaden med dessa flyktingar och invandrare.

Liberal inriktade forskare från en hel del discipliner (som brukar vara måna om utvecklingen) tillägger oftast att nationalistiska partier också härstammar också ur den protektionism som Europas allt större efterblivenhet orsakar, där fackets tidigare roll att vara en utbudskartell har tagits över av nationen – fast nu i en större skala.

Marxister brukar naturligtvis hävda ökad ojämlikhet och social frustration som främsta anledningar, vilket också var den vanligaste förklaringen i det socialistiska Jugoslavien. Det visade sig för det mesta vara felaktigt. Det är sant att Arkans följeslagare vanligtvis var unga män, de flesta i åldern 18–30, svagt utbildade, ibland arbetslösa, oftast med kriminellt förflutet. Beskrivningen stämmer väl in på både islamister och vänsterextremister, liksom på Sverigedemokraternas kärntrupper. Men social frustration var snarare en medföljare och sällan orsaken till dessa gruppers attityd. Den starkaste vågen av extrem nationalism i Jugoslavien kom i en tid av högkonjunktur och under en period av radikalt minskad arbetslöshet.

Även den vanligtvis utskällde konservative Huntington har igen kommit in i vetenskapens finrum genom att vi allt oftare hör att kontakter med andra, »okända« kulturer och islam framkallar den »mångkulturella osäkerheten« och därmed främlingsfientlig nationalism.

Den här överblicken har naturligtvis varken pretentioner på allsidighet eller detaljrikedom men som ni märker är förklaringarna högst skiftande. Det är inte så konstigt. Nationalismen i sig är kroniskt svårdefinierad. Isaiah Berlin pratar om »övertygelsen av värdet av vårt bara för att det är vårt«, Benedict Anderson om »en föreställd politisk gemenskap« och Gellner om en »politisk princip enligt vilken den politiska och nationella enheten bör överstämman med varandra«, för att nämna bara några av de konstruktivistiskt lagda uttolkarna av nationalismen. Därför är det klart att det inte kan finnas en allomfattande teori om nationalism – eftersom det inte bara finns en typ av nationalism.

Men alla dessa förklaringsmodeller och alla dessa definitionsförsök kretsar kring en sak. Någorlunda förenklat och tillspetsat skulle man kunna säga att en av de viktigaste frågorna för nationalismen lyder: **Vem tillhör detta land?** Det är den frågan som är kärnan, grunden och förutsättningen omkring vilken nationalistiska rörelser och partier uppstår. Svaret på denna svårbesvarade fråga implicerar rättigheter och skyldigheter, som tillkommer den som landet tillhör. Dessa rättigheter

är väldigt omfattande: från rätten att bestämma över hur landet ska inrättas och organiseras, till rätten att bestämma över andra nationaliteters, minoriteters och invandrares rättigheter, inklusive den viktiga gaste: om de ska få finnas, erkännas, eller bosätta sig i landet.

Med andra ord är nationalistiska rörelser förutsättning att det finns en maktkonflikt. Såsom Max Weber har påpekat finns det en koppling mellan nationens (gruppens) upplevda intresse och den nationalistiska politiken.

För det var precis det som Slobodan Milosević menade – men inte sade – den dagen i Kosovo: detta land tillhör er, serber! Ni har rätt att bestämma hur det ska inredas och styras. Och ingen annan får sätta sig på er. Och detta är precis det som Sverigedemokraterna menar men inte säger: detta land tillhör svenskarna. Det är etniska svenskar som har rätt att inreda och styra detta land, behålla sin kultur, traditioner och sina skolavslutningar i kyrkan.

Nationalistiska rörelser framväxt har alltså ofta att göra med en känsla av att nationen, gruppen, dess kultur eller religion, är hotad, att den förlorar makt och rättfärdiga privilegier som den borde ha utifrån det »faktum« att landet (territoriet) borde tillhöra dem. Dessa känslor av utsatthet och maktförlust är det som skapar och katalyserar nationalistiska känslor och rörelser och motiverar kampen. Det var det som hände i Kosovo (som av serberna ansågs vara »sitt« land), det är det som händer i ett globaliserat Sverige och i många andra västeuropeiska länder där globaliseringsmigrationer kan ändra, upplevs ha ändrat, eller har ändrat styrkeförhållandena. Denna maktkamp förs nu för tiden med kulturen, religionen och identiteten som vapen men i grunden är det en maktkamp över landet och de privilegier som ägarskapet ger. Eftersom den som har makten i ett land kan skapa legitimerande identiteter, bestämma var skolavslutningar ska firas, vilket kött som ska serveras i skolbispisningar och vad för slags kläder man kan ha på sig i skolan. Men också hur skatten ska fördelas, vem ska få vilket bidrag, hur mycket och på vilket sätt.

Om vi antar att frågan »vem tillhör detta land« med sina praktiska implikationer är den centrala frågan för uppkomsten av nationalistiska rörelser, så blir följdfrågan: Hur förebygger man bäst spridningen och stoppar vidareutvecklingen av dessa rörelser? Mitt svar är enkelt: Genom att erbjuda ett alternativt svar på denna fråga. Sverige idag är fullt av människor som tycker att de inte vill ha Sverigedemokraternas svar. Men på frågan »hur vill ni ha det istället« förblir det ofta tyst. Den tystnaden är förmodligen resultatet av antingen en generande förvirring och ovana att diskutera sådana saker eller en orealistisk övertygelse om att »man inte får göra skillnad på människor«. Men faktum kvarstår. Förblir vi tysta kommer Sverigedemokraternas bud att vara det enda erbjudna svaret på frågan som globaliseringen och dess migrationer oundvikligen ställer. Och fortsätter vi hävda att det inte finns något behov att svara på frågan, eftersom moraliska förpliktelser förbjuder oss att göra skillnad på människor, kommer verkligheten att motsäga oss. Eftersom förmåner och möjligheter för medborgare och icke medborgare, för skatter och tandläkare, för busskort och lån av böcker är uppdelade i dem som får och andra som inte får. Att låtsas att en »inkluderande identitet« skulle kunna lösa dessa dilemman är att göra sig till en struts.

Med andra ord: globaliseringen ifrågasätter grunden på vilken våra samhällen är byggda och därmed också legitimiteten för den existerande maktfördelningen. Det som krävs är ett nytt och omdefinierat svar på frågan på vilket sätt vi tänker oss detta land, hur vi bygger det gemensamma vi-et och i slutändan vad det är som förenar oss. Sverigedemokraterna och andra nationalisterna har lagt sitt bud: det som håller oss samman, ger oss kraft, styrka och identitet är de tjocka banden av etnicitet och kultur. Därför är, enligt dem, rotlösheten synden, kosmopoliten sjuklingen, Bryssel fienden och EU en främmande makt. Vi hör, enligt dem, helt enkelt ihop för att vi är etniskt lika varandra.

Vad vi andra däremot måste göra är förhandla, diskutera och prata om vad vårt bud är och vad vi värnar om. För om vi inte vill att den

samhälliga gemenskapen grundas på etnicitet eller kultur måste vi säga vad den ska grundas på i stället.

Den diskussionen kommer att kräva tre saker av oss.

För det första kommer det krävas att vi erkänner att dessa nya stridslinjer har uppkommit och att vi måste erbjuda ett alternativ. Gör vi inte det kommer de nationalistiska partierna att växa oproportionerligt, som skedde i de länder som tidigare gjort detta misstag. Och när det nationalistiska partiet hotar att bli landets största parti, då börjar en tvångsmässig förflyttning av de skräckslagna etablerade partierna i nationalistisk riktning. Man går åt samma håll som nationalisterna men inte lika långt. Som om det vore bättre! Jag är medveten om att de flesta anständiga människor inte vill diskutera saken över huvudet, eftersom de inte vill acceptera nationalisternas premisser. Men man måste inte göra det för att föra en diskussion. Diskussionen om vad detta land bör vara kan föras utan att acceptera etnicitet som en i förväg bestämd diskussionsaxel.

För det andra kräver det att vi inser att det inte finns någon inkluderande identitet, som så ofta efterlyses. Identiteter är alltid särskiljande, eftersom en identitet är det som gör oss annorlunda från andra. Jag har mitt eget id-kort och personnummer som intygar att jag är en egen individ, olik alla er andra. På samma sätt är det med grupper och gruppidentiteter. Det som är gruppens identitet är det som gör vår grupp olik andra, skiljer oss från andra grupper, och därmed ger oss vårt eget grupp-id-kort. Vi svenskar, tyskar, fransmän, vi kvinnor, vi i arbetarklassen, vi invandrare, vi politiker. Vilken kategori ni än tar så grundas den på likhet medlemmarna emellan och därmed olikhet mot de andra. Det kan man inte undvika. Vi och de är nämligen varandras ömsesidiga förutsättningar.

För det tredje kräver det att vi inser att någonting som håller ihop ett land måste finnas, om man vill att landet ska överleva. Vad detta samhällskitt än må vara, hur litet det kan än vara och vad än det grundar sig på – så måste de flesta människor i ett land omfatta en grundlägg-

gande överenskommelse om att detta land bör existera. Bosnien är ett exempel på ett land som saknar denna överenskommelse i dag och som därför faller isär. Frågan är därför inte om något samhällskitt bör finnas, utan den stora frågan är vad det ska bestå av, hur det ska definieras och vad det ska grundas på.

Så vilken slags likhet vill vi ha? Vad ska makten grundas på? Vilket är vårt bud i frågan om vad grunden för detta samhälle är, och hur ser de olika alternativen ut? Det liberala svaret skiljer sig naturligtvis från vänsterns men eftersom jag är liberal kommer jag att väldigt kort beskriva det som jag ser som ett önskvärt svar.

I ett mångkulturellt samhälle bör man inte hävda att det är en kultur, en etnicitet eller religion som ska hålla ihop landet. Vi har för många kulturer, etniciteter, religioner etc. för att en sådan homogenisering skulle vara möjlig att genomföra. Globaliseringsmigrationer kommer att göra det svaret ännu mer föråldrat, olämpligt och bakåtsträvande. Trots den pluralism, som liberaler på alla sätt bör uppmuntra och välkomna, måste ett land ha ett samhällskitt som utgör grunden för en horisontell solidaritet medborgarna emellan och en vertikal lojalitet mellan staten och medborgarna. Det som ger legitimitet åt statens institutioner, representanter och styressätt, det som gör att maktfördelningen upplevs som legitim och det som därmed skapar ett »vi«. Det samhällskittet gestaltas därför i medborgarskapsidealet eftersom det svarar på frågan vilka som utgör ett »vi«. Därför kräver globaliseringen en omdefiniering av medborgarskapsidealet. Det kan inte längre forma ett samhälle som med hjälp av kultur, språk och etnicitet cementeras i en homogen och därför »föreställd« gemenskap. Istället bör ett liberalt medborgarskap i det globala och pluralistiska samhället hjälpa till att koordinera individer och grupper som hävdar värdet av sina olikheter.

Det bästa sättet man kan göra det på är att upptäcka och hävda vikten av det som Habermas kallade för en **konstitutionell solidaritet**. Solidariteten med konstitutionen, med landets grundläggande idé blir då det som håller ihop samhället och som därför består av ett antal

etiska normer fastlagda i en gemensam och på demokratisk grund beslutad grundlag. Det är den konstitutionellt förhandlade grundlagen och dess tillhörande etiska normer som utgör den värdegrund som håller oss samman och som bör gestaltas, synas och kännas igen i medborgarskapkraven. Helt enkelt kan man säga att den konstitutionella solidariteten hävdar att vi inte är tillsammans för att vi är etniskt lika, utan för att vi handlar lika. Vi som bor i detta land lovar genom medborgarskapet att handla i enlighet med de normer som finns nedlagda i grundlagen och opinionsbilda på ett demokratiskt sätt i de fall vi inte gillar dessa normer. Vi hör därför ihop för att vi tror på samma politiska grundidé (demokrati) och de normer som kan destilleras fram från våra grundlagar.

Det är viktigt att framhäva att detta samhällskitt är tunt och i liberal tappning även bör förbli sådant. De etniska, religiösa och kulturella särdrag som medborgarna har och omfamnar (om man är religiös, känner sig tillhöra en viss kultur, etnicitet etc.) bör inte staten blanda sig i och därför inte heller mäta, klassificera, eller upprätthålla som kategorier. Den konstitutionella solidariteten med staten och dess grundläggande normer (åter-)skapar en överenskommelse om att detta land bör existera, och ett omfattande av dessa konstitutionella normer förbinder oss att jobba för en bättre gemensam framtid med alla dess medborgare. Men landets »melting pot« bör avgränsas till det nödvändiga. Den kulturella, religiösa och etniska mångfalden är utifrån den liberala synvinkeln välkommen då den skapar dynamik, idéutbyte och utveckling. Denna idé som i amerikanska presidenters tal brukar heta »out of many – one« är enklare att omfatta i länder som är byggda på politiska idéer än på etniciteter och som på grund av sin långa invandringshistoria har varit tvungna att tänka igenom dessa saker tidigare än vi i Sverige, med vår relativt korta invandringshistoria.

Vänsterns svar är oftast tvärt om: »out of one – many«. Det svaret orsakas av att vänstern har gjort en radikal omdefinition av upplysningsidealet och förvandlat idén om att »vi alla är lika« till en idé om

att »vi alla ska ha rätt att vara olika«. På det sättet trodde de att de bättre säkerställde skydd för de svaga och grupper som hade mindre makt. Mångkulturalismen som politik, vilken syftade till särskiljande rättigheter och skyldigheter sågs inom vänstern som garant och skydd mot den strukturella diskriminering som minoriteter utsätts för.

Jag tror att liberaler bör avstå från sådana frestelser. Trots sina goda intentioner skapar den idén en relativistisk värld där man aldrig får ifrågasätta andra människors värderingar, åsikter eller handlingar eftersom själva ifrågasättandet av rätten att vara olika betraktas som främlingsfientlighet. Men om alla har rätt till sina åsikter och värderingar och dessa aldrig kan ifrågasättas, då finns det ingen grund för en samhällsdebatt, ingen grund för förändring och ingen möjlighet att förbättra samhället. Utrymmet för en kritisk granskning av andras idéer, världsbilder och värderingar försvinner och vi får ett statiskt samhälle där alla tycker det de redan tycker. Därmed avstår vi från ambitionen att skapa en debatt, vi avstår från möjligheten till förbättring och utveckling och i slutändan avstår vi därmed från möjligheten att skapa utveckling och en bättre värld. För liberaler är det en skrämmande tanke.

För att sammanfatta: Om vi vill bemöta nationalistiska framgångar måste vi formulera vad vi vill erbjuda. Genom att diskutera vad ett svenskt medborgarskap ska vara (och inte vad det är), genom att prata om vilka värderingar som bör utgöra grunden för samhället och genom att diskutera vilka av dessa värderingar alla landets invånare bör omfatta, kan vi sätta upp andra gränser, skapa nya likheter och formulera nya identiteter. I globaliseringstider är det lätt att hålla med om att grunden i ett land inte ska vara etniskt eller kulturellt definierad. Det är svårare att svara på frågan hur vi vill att det ska vara. Det är den stora liberala utmaning som står framför oss.

Lyckas vi föra denna debatt på ett bra sätt, kommer de nationalistiska partierna att minska i betydelse, om inte försvinna. Jag är medveten om att detta kommer att bli en svår debatt med tillfälliga övertramp åt

alla håll. Det är oundvikligt. Men det är ett väldigt lågt pris att betala. Tro den som på sitt eget skinn har erfarit konsekvenserna av tystnad i dessa frågor.

Vill man formulera sig lite provokativt kan man säga så här: Hellre den tunna konstitutionella solidariteten som preciserar i medborgarskapskontraktet vad en invandrare måste göra för att bli en del av samhället än det tjocka kulturella tillhörighetskrav som gör att jag efter 18 år i Sverige fortfarande kan vara »osvensk« när jag gör något man finner avvikande. Hellre preciserade krav på medborgarskapet än otydliga och livslånga krav på kärlek till sill och potatis. Hellre ett 6 juni med sina medborgarskapceremonier som hyllar införandet av den svenska grundlagen än ett 6 juni som ett högtidlighållande av dagen då en hänsynslös bondeplågåre utsåg sig själv till kung. Hellre diskutera mångkulturalismens möjligheter och problem, fallgropar och utvecklingsmöjligheter än att med tystnad som vapen öppna möjligheten för nationalister att växa till landets största parti. Hellre en debatt om vad svenskheten bör vara än det vaga och outtalade samförståndet om vad det är.

Tack för er uppmärksamhet.

Tidigare Bertil Ohlin-föreläsningar

2007: GUNILLA CARLSSON OCH ERIK JENNISCHE
En ny utvecklingspolitik

2006: MARTIN WOLF
Why Globalisation Works

2005: PER T OHLSSON
Den enda supermakten – hur förhåller vi oss till den?

2004: MARIT PAULSEN
Tio år efter EU-folkomröstningen – blev det som vi trodde?

2003: MACIEJ ZAREMBA
När blir Sverige europeiskt?

2002: DANIEL TARSCHYS
För tomma hus. Om riksdagen som vår politiska nationalscen

2001: CECILIA MALMSTRÖM
Öppet! Tydligt! Federalt! Väger till ett liberalare Europa

2000: OLLE WÄSTBERG
Liberalism och populism

1999: CARL-JOHAN WESTHOLM
John Stuart Mill och vår tid. 140 år efter »On liberty«

1998: TOMMY MÖLLER
Är liberala partier dömda till marginalisering?

1997: LI BENNICHT-BJÖRKMAN
Hur olika kan vi vara och ändå hålla ihop?
Mångetnicitet, demokrati och den liberala staten

1996: OLLE WÄSTBERG
Den postpolitiska tidsåldern eller liberalismen i MTV-samhället

1995: DANIEL TARSCHYS
Den långa revolutionen

1994: BENGT WESTERBERG
Den liberala välfärdsstaten

OHLIN institutet

BOX 5332 · 102 47 STOCKHOLM · KANSLIET@OHLININSTITUTET.ORG
WWW.OHLININSTITUTET.ORG

ISBN 978-91-979041-3-1